

A Varga/Vargha-család három neves tudós tagja

Igencsak terebélyes a Vargák családfája: anyai ágon felmenőjük volt a debreceni református kollégium történeztanprofesszora, Budai Ézsaiás, valamint testvére, a lexikonszerkesztő Budai Ferenc. Apai ágon a szótárszerkesztő Márton József, valamint a pápai református kollégium neves professzora, a kantianus Mándi Márton István. Aztán ugyancsak apai ágon találkozunk a Bolyai Farkas utódaként a marosvásárhelyi református kollégiumban matematikát tanító idősebb Szász Károllyal, valamint fiával, az akadémikusként és politikusként is ismert ifjabb Szász Károllyal. Az ő lánya, Póla költőként is próbálkozott, férje a statisztikában jeleskedő államtitkár Vargha Gyula volt. (A jobb államtitkárok már akkor is inkább költőként próbáltak kitérni.) Fia, az 1968-ban elhunyt Vargha Tamás református lelkész és szépíróként is ismert, ez alkalommal pedig három kunszentmiklósi fiúgyermekének szellemiségét szeretnénk Magyar Örökség-díjjal elismerni.

*

A legidősebb fiú a matematika-tanárként és a matematika oktatásának megreformálójaként, egyben Binét Ágnes pszichológus férjeként ismert, 1987-ben elhunyt **Varga Tamás** volt, az Országos Pedagógiai Intézet Matematikai Tanszékének főiskolai tanára, akinek munkásságát 1980-ban Állami Díjjal is elismerték.

Varga Tamás a világban megjelenő új irányzatok tanulmányozását követően kezdeményezte és irányította azt a komplex matematikatanítási kísérletet, amely két és fél évtized alatt egy egységes, hatékony pedagógiai rendszerré vált. Az óvodától az egyetemig valamennyi szinten átformálta a magyar matematikatanulást, matematikai nevelést és általában a pedagógiai munka kultúráját.

Elismertette, hogy a tanulás, tanítás módszereinek a tanulók életkorához, adottságaihoz, fejlettségéhez, igényeihez, érdeklődéséhez kell igazodniuk, továbbá azt is, hogy minden tanuló számára biztosítani kell a tanuláshoz szükséges feltételeket, időt, eszközöket. Bizonyította, hogy ehhez egyebek mellett jó tankönyvek is kellenek.

Elfogadtatta, hogy igen nagy szerepe van a hiteles ismeretszerzésben a tévedés és a vita szabadságának, s azt is, hogy a pedagógus számára lehetővé kell tenni a tanítási módszer szabad megválasztásának jogát.

Egy helyütt ezt írta: „Karácsony Sándorral történt megismerkedésem után értettem meg, hogy a tanítás legjobb módja: hagyni az embereket tanulni. Feladatok elé állítani (vagy inkább ültetni) őket, amelyekkel maguk is boldogulnak, aztán mindig nehezebbek elé. Fő, hogy maguk jöjjenek rá a megoldásra, minél kevesebb segítséggel.”

A hazai elismerések mellett nagy számban érték külföldi megtisztelések, nem kis részben egy 1971-es UNESCO tanulmánykötet szerkesztésében és megírásában való részvétele okán.

Nemrégiben, 2012-ben a jeruzsálemi Yad Vashem intézettől megkapta a *Világ Igaza postumus* kitüntetést, a világháború alatt ugyanis – életét kockáztatva – hadapródörmmesterként több zsidót is megmentett a munkaszolgálatosok bori táborából, Radnóti Miklós és Szerb Antal azonban nem vállalta a kockázatosnak tűnő szökést. Életmentő tevékenységét az 1945-ben kiadott „*Szabadító Börtön*” című művében örökítették meg.

*

Egyik öccse, az 1996-ban elhunyt **Vargha Balázs** neves irodalomtörténész volt, aki először a debreceni egyetemen teológusnak tanult, majd bölcsészdoktori oklevelet szerzett. Ezt követően Kunszentmiklóson, majd Szegeden dolgozott, azután Budapestre került, 1958-ban lett a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos munkatársa, 1977-től pedig az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársaként dolgozott.

Károli Gáspár, Csokonai Vitéz Mihály, Földi János, Fazekas Mihály, Katona József, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc, Verseghy Ferenc, Arany János, Kosztolányi Dezső, és mások művei hiteles szövegének sajtó alá rendezője és életművek elismert kutatója volt. 1977-től kezdve a „*Budapest*” című folyóirat egyik szerkesztője, majd főszerkesztője.

A „*Fabula*” című közkezdvelt televíziós műsorban mondta 1969-ben: „Sok meglepetést tartogat a Fabula könyvtára, amelyet nektek állítottam össze. (Köztük) regények, amelyeken sírtam, nevettem, Ugye Ti is éreztétek már, hogy a regény olvasása olyan, mintha moziképnéznék? Jár a szemetek a sorokon, s közben valahol benn pereg a film...”

Egyik tisztelője írta róla: „A szótárakat, kézikönyveket, lexikális adattárakat különösen preferálta,

szerette. A »homo ludens« Balázs nagy-nagy élvezetet lelt abban, hogy szócikkek, referenciák, tudományterületek határait oda-vissza átszelve ezeket az alapkönyveket forgattatta felnőtten, gyerekekkel. Versritmust kopogott ki, vagy megénekelte a »népet«, színek, formák, számjátékok, rímjátékok pazar világába vonta alkalmi hallgatóit.”

De kötetekben is szívesen játszott ifjú olvasóival: „*Játékoskönyv*” (1953), „*Társasjátékok könyve*” (1955), „*Játékkoktél*” (1967, 1972), „*Játsszunk a szóval!*” (1972), „*Szeretnél játszani?*” (1984), „*Jelek – jelképek – jellemek*” (1984), „*Arany János játéka*” (1994). És ide sorolható a „*Nyelv, zene, matematika*” című kötet, valamint a sokak által kedvelt „*Irodalmi városképek*” is.

Vargha Balázs tanár volt, szinte az élet minden helyzetében különleges pedagógiai tehetség. Elsősorban a játékos, kreatív gyermeknevelés szellemét képviselte, ami nála is egyfajta Karácsony Sándor-i indíttatásra utal.

*

Háromjuk közül a legfiatalabb a Kossuth-díjassá lett, s 2002-ben elhunyt **Varga Domokos** író, szerkesztő, hét gyermek édesapja. Felesége neves csillagásztörténész volt az Akadémia Csillagvizsgáló Intézetében. Első hat gyermekükről szól a „*Kutyafülűek*” című mindnyájunk által ismert munkája.

Domokos kataszteri mérnök lett, majd újságíró volt 1949-től a Magyar Rádiónál. Az 1953. júniusi politikai fordulat után Nagy Imre reformtörekvéseinek támogatója volt. A forradalom alatt rádióműsorokat készített. 1956. november 12-én „*Forradalmi Ifjúság*” aláírással szovjetellenes röplapot készített. 1957. január 20-án letartóztatták. 1957. október 9-én a Legfelsőbb Bíróság 2 év börtönbüntetésre ítélte. 1958-ban szabadult.

Ezt követően erdőmérnökként, majd szépíróként működött. „Tanár szerettem volna lenni, de rossz tanár lettem volna, a tanterv ellen folyton lázadó, a szabadon szárnyaló gyermekkíváncsiságnak könnyen engedő, elkalandozó. Ezért jobb is tán, hogy könyvekkel nyitogatom a gyerekek eszét, szemét, s így élem ki a belém rekedt pedagógiai ambíciókat.”

Sok-sok ünnepet adott olvasóinak a könyveivel. A saját ifjúságáról szóló önvallomásával, a „*Kamaszkróniká*”-val ugyanúgy, mint a „*Kölyökkóstolató*”-val, a „*Tisztelt családom*”-mal és a szintén ide sorolható szociografikus regényével, a „*Fiúkfalv*”-val. A „*Nem születünk szülőnek*” című kötetét elsősorban a pedagógusok szeretik.”

Nagyszámú ifjúsági könyv írása fűződik a nevéhez, köztük említjük a „*Képes történelem*” sorozat több kötetét, közülük kettőt Vekerdi Lászlóval együtt írt. Kiváló életrajzi kötetet írt Herman Ottóról, egy másikat pedig az ország vízrajzi munkálatairól „*Vizek könyve*” címmel, s ide sorolható az „*Erdőkerülőben*” és az „*Aranyhomok*” is. Több munkájában bemutatta a finn–magyar kapcsolatok múltját, valamint a magyar történelem századait „*Magyarország virágzása és romlása*”, „*A mogyeriektől Mohácsig*” és az „*Emlékezzünk eleinkről*” címmel. Külön kötetben mutatta be egykori szülőföldjét, a Kiskunságot.

Egyik tisztelője így emlékezett rá: „*Sugárzó személyiségében és szépirodalmi munkáiban mindig együtt van a szerző gazdag történelem-, irodalom- és magyarságismerete. Tudása nemcsak a nagyobb összefüggések megértéséhez segítette olvasóit, szociográfiái az adott korszak olyan felfedező erejű mélyfúrásai, amelyek nélkül a társadalmunk önismerete sokkal szegényesebb volna.*”

*

A Varga-testvérek édesanyjuk sok szép szavát igyekeztek megörökíteni életművükben, játékaikban. **Tamás** arra kért bennünket, hogy játsszunk matematikát, **Balázs** arra, hogy játsszunk a szóval, **Domokos** pedig arra figyelmeztetett, hogy nem születünk szülőnek, de a szülői lét megtanulható.

Azóta rájöttünk arra, hogy érdemes Varga-féle jó könyvekkel nyitogatni a gyerekek eszét és szemét – matematikában, irodalomban és történelemben egyaránt.

Megpróbáljuk a jövőben is megfogadni az immár Magyar Örökség-díjas Vargák és Varghák papírra vetett atyai jótanácsait.

Dr. Gazda István
tudománytörténész